

Z kroniki naukowej

KONFERENCJA NAUKOWA NA TEMAT STOSUNKÓW KULTURALNYCH MIĘDZY PAŃSTWAMI KAPITALISTYCZNYMI I SOCJALISTYCZNYMI

W dniach 23 i 24 października 1973 r. odbyła się w Instytucie Zachodnim konferencja naukowa poświęcona *Problemom współpracy i wymiany kulturalnej między państwami o różnych systemach społecznych*. Konferencję tę zorganizował Instytut Zachodni wspólnie z Instytutem Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu im. Karola Marksa w Lipsku jako trzecie kolejne spotkanie tego typu, przygotowane staraniem obu placówek naukowych. W odróżnieniu jednak od uprzedniej praktyki obrad roboczych prowadzonych w wąskim gronie, tym razem poszerzono krąg uczestników o przedstawicieli innych, zainteresowanych tą problematyką środowisk naukowych w Polsce.

Wprowadzenie do dwudniowej dyskusji stanowiły dwa referaty. Pierwszy z nich, przygotowany przez doc. dra E. Hexelschneidera, dotyczył ogólnych aspektów stosunków kulturalnych między państwami socjalistycznymi a kapitalistycznymi. Drugi referat opracował Zakład Kultury Instytutu Zachodniego pod kierownictwem doc. dra M. Suchockiego. Podejmował on tę samą problematykę, ale na konkretnym przykładzie ewolucji zachodniemieckiej polityki kulturalnej wobec Polski.

Dyskusja, w której udział wzięło 15 osób, ogólnie rzecz biorąc, poszła dość wiernie w kierunku wytyczonym przez obydwu referaty. W poszczególnych wystąpieniach łączono zazwyczaj rozważania nad warunkami wymiany kulturalnej z krajami kapitalistycznymi z refleksjami nad zagraniczną polityką kulturalną Republiki Federalnej, która dostarczała materiału egzemplifikacyjnego dla zilustrowania postawy państw zachodnich. Miało to określone konsekwencje. Podkreślano wprawdzie, że przypadek NRF jest dość specyficzny (L. Janicki) i że, oczywiście, należy nieco inaczej widzieć kontakty kulturalne np. z NRF i z Francją (Z. Jaśkiewicz), ale ogólnie wydaje się, że poddanie szczegółowej analizie wyłącznie działalności Republiki Federalnej czasami zbyt ciężło na stwierdzeniach o bardziej ogólnej wymowie. Odczuć można było niedostatek elementów analizy porównawczej i zaniedbanie spraw związanych z działalnością organizacji i gremiów międzynarodowych (w dyskusji odosobnione było wystąpienie T. S. Wróblewskiego, który poruszył kwestię ustaleń konferencji europejskiej z czerwca 1972 r., poświęconej polityce kulturalnej).

Uczestnicy obrad zgodni byli w opinii, że postęp odprężenia w stosunkach międzynarodowych otworzył nowe możliwości rozwoju wymiany kulturalnej i że jest to zjawisko, generalnie oceniając, pozytywne i odpowiadające pewnym bezspornym potrzebom współczesnych społeczeństw (W. Menzel). Podczas dyskusji trafnie zauważono, że w obecnych warunkach dążenie do swoistej autarkii kulturalnej byłoby bezsensowne (E. Hexelschneider). Dzięki odprężeniu zwiększają się możliwości szerszego zaprezentowania dorobku kultury socjalistycznej społeczeństwom krajów kapitalistycznych, co ma np. duże znaczenie w przypadku stosunków polsko-zachodniemieckich. Społeczeństwo polskie jest bowiem znacznie lepiej zaznajomione z kulturą niemiecką (m. in. za pośrednictwem NRD) i kulturą

NRF, niż ma to miejsce odwrotnie. Stąd też wypływa zrozumiałe zainteresowanie strony polskiej wyrównaniem zaniedbań (L. Janicki) i zaznajomieniem w szerszym zakresie, zwłaszcza młodszych generacji Republiki Federalnej, z dorobkiem kultury polskiej (Z. Jaśkiewicz). W związku z tym na pozytywne odnotowanie zasługują pewne tendencje w NRF, świadczące o wzroście zainteresowania kulturą polską, a także pojawienie się bardziej obiektywnych opracowań na temat narodów słowiańskich (T. S. Wróblewski).

Wielu mówców podkreślało, że stanowisko państw zachodnich na konferencji bezpieczeństwa i współpracy europejskiej oraz wyraźną aktywizację zachodni-niemieckiej polityki kulturalnej wobec państw Europy wschodniej należy ujmować w kontekście klasowych celów warstw rządzących w krajach kapitalistycznych. Zaznaczano, że cele te nie uległy zmianie i świadczą o niezmiennym wrogości imperializmu wobec obozu socjalistycznego. Nastąpiło jednak zmodyfikowanie taktyki i dostosowanie jej do warunków narzuconych przez odprężenie. W taktyce tej niepoślednią i rosnącą rolę odgrywa polityka kulturalna. Stwierdzano, iż jest ona m. in. nastawiona na dywersję ideologiczną, na wewnętrzne osłabianie państw socjalistycznych (np. W. Menzel). Niektórzy z dyskutantów reprezentowali jednak pogląd, że ogólnie można się spodziewać zarzucenia dawnych, zimnowojennych form propagandowych i wykorzystywania w większym stopniu „legalnych” możliwości oddziaływania ideologicznego przy zastosowaniu bardziej subtelnych środków (Z. Rygałski).

Na niektóre nowe zjawiska w polityce kulturalnej NRF zwrócono uwagę rozpatrując jej stosunek do Berlina Zachodniego (W. Kleinwächter), NRD i Polski. Niezmiernie charakterystyczne jest pod tym względem stanowisko zachodni-niemieckiej SPD wobec narodowego dziedzictwa kulturalnego. Socjaldemokraci adaptują niektóre tradycje demokratyczne i socjalistyczne, a jednocześnie odwołują się do niemieckiej jedności kulturalnej, co jest zabiegiem służącym jednznacznie politycznym celom w stosunku do NRD (D. Pilling). Taktyka wobec Polski polega zaś na czynieniu starań o przewycięzenie jej nieufności i tym samym otworzenie drogi do skutecznego oddziaływania. Tym też należy tłumaczyć pojawienie się bardziej obiektywnych i życzliwych Polsce informacji i prac naukowych (J. Mądry). W nawiązaniu do tego podniesiono pozytywne aspekty tej tendencji oraz fakt, że np. ogłoszenie bardziej rzetelnych prac w slawistyce zachodni-niemieckiej wiąże się z aktywnością nowego pokolenia badaczy, nie obciążonych przeszłością nazistowską i nie powiązanych z kołami przesiedleńczymi (T. S. Wróblewski).

W wielu wystąpieniach poruszono kwestię nasilenia się konfrontacji ideologicznej, a w związku z tym zasad, których należałoby przestrzegać w wymianie i współpracy kulturalnej między krajami kapitalistycznymi i socjalistycznymi. Akcentowano, że rozwój stosunków kulturalnych nie może pociągnąć za sobą ingerowania w sprawy wewnętrzne państw socjalistycznych, że w przypadku NRD i NRF wymiana kulturalna musi wychodzić z założenia o istnieniu dwu różnych państw (W. Menzel, H. Ivens, O. Seifert). Postulowano wprowadzenie pewnych regulacji rozumianych jako przesłanki pomyślnie rozwijających się kontaktów kulturalnych (H. Potocki, E. Hexelschneider).

Równocześnie odnotować należy głosy wyrażające pogląd, iż nie należy przeceniać i wyolbrzymiać problemów związanych z szerokim przepływem idei, choć oczywiście konieczne jest odpowiednie przygotowanie do zaostrzonej konfrontacji ideologicznej (M. Kofta). Niesłuszne jest także traktowanie intensyfikacji kontaktów kulturalnych jako zła koniecznego albo jako ustępstwa państw socjali-

stycznych poczynionego wobec obozu kapitalistycznego w zamian za odprężenie (Z. Rygalski). Podstawową sprawą jest wytworzenie najkorzystniejszych warunków dla konfrontacji idei i wymiany poglądów, bo tylko wtedy można mówić o rzeczowych stosunkach kulturalnych (E. Naganowski). Od strony politycznej konieczne jest wykazanie większej aktywności i elastyczności, nie wykluczającej pewnych przetargów (Z. Rygalski).

W dyskusji rozważano różne metody i sposoby zaradzenia i przeciwdziałania ewentualnym negatywnym aspektom rozszerzonej wymiany kulturalnej z krajami kapitalistycznymi. Jak już wspomniano, część dyskutantów szczególnie uwypukliła konieczność przestrzegania określonych zasad przez państwa zachodnie. Sugerowano m. in. konieczność wypracowania naukowych podstaw wymiany kulturalnej i badania jej na poszczególnych etapach metodami naukowymi (I. Gabor, St. Potocki), a także wykorzystanie naukowych ustaleń w propagandzie zagranicznej (Z. Rygalski). Obok tego podkreślono znaczenie wewnętrznej pracy ideologiczno-wychowawczej, koordynacji poczynań państw socjalistycznych w działalności zewnętrznej oraz ściślejszej integracji kulturalnej obozu socjalistycznego, zwłaszcza dalszej współpracy między Polską a NRD (np. J. Mądry, M. Kofta, E. Hexelschneider).

Konferencja, jak wynika m. in. z zarysowanej wyżej problematyki obrad, postawiła sobie za cel przeanalizowanie przede wszystkim politycznych uwarunkowań i implikacji wymiany kulturalnej między państwami socjalistycznymi i kapitalistycznymi. Oczywiście był to tylko jeden z aspektów problematyki związanej z wymianą kulturalną z wysoko rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi, posiadającymi nieraz bogate tradycje i bujne współczesne życie kulturalne. Rozpatrywanie kontaktów kulturalnych z tymi krajami wyłącznie od strony politycznej byłoby równie błędne, jak pomijanie tego punktu widzenia. Ale i w ramach świadomie przyjętych ograniczeń problemowych, sesja w całości nie zdążyła do jakichś ostatecznych ustaleń. W podsumowaniu obrad prof. dr habil. L. Trzeciakowski podkreślił, iż na danym etapie badań chodziło głównie o wychwycenie i nakreślenie węzłowych zagadnień, które wiążą się z wymianą kulturalną z krajami kapitalistycznymi i które będą wymagały bardziej szczegółowej analizy. Od tej strony, mimo nieco rozproszonej dyskusji, wydaje się, iż konferencja spełniła swe zadanie.

Zbigniew Mazur

